

Levensbeschouwing, mens en markt

samenvatting

uickprinter
Koningstraat 13
2000 Antwerpen
www.quickprinter.be

Online samenvattingen kopen via

www.quickprintershop.be

Like us on Facebook!

www.facebook.com/quickprintershop

LEVENSBESCHOUWING, MENS EN MARKT

INHOUDSTAFEL

INHOUD

Levensbeschouwing, mens en markt	1
Inhoudstafel.....	1
Voorwoord.....	7
Hoofdstuk 1: Westerse tradities	8
Inleiding	8
1. Jodendom	8
1.1 Verspreiding, oorsprong en strekkingen	8
1.2 Godsbeeld	10
2.3 Teksten	10
1.4 Religieuze praktijk	11
1.5 Beladen verleden en gecontesteerd heden	13
2. Christendom	15
2.1 Verspreiding	15
2.2 ‘Joodse sekte’	16
2.3 Geloofsleer	17
2.4 Religieuze praktijk	19
2.5 Eerste grote splitsing: katholieke versus orthodoxe Kerk in 1054	21
2.6 Tweede grote schisma: de reformatie en de Church of England	23
2.6.1 Luther en Calvijn	23
2.6.2 Anglicaanse Kerk en methodisme	25
2.6.3 Protestantisme in de VS.....	26
3. Islam.....	27

3.1	Verspreiding, oorsprong en strekkingen	27
3.2	Leer en praktijk.....	30
3.2.1	De Koran.....	30
3.2.2	Openbaringstheologie.....	31
3.2.3	Orthopraxie	32
3.3	'De islam' bestaat niet	34
3.3.1	Diversiteit	34
3.3.2	Soefisme.....	35
3.3.3	Saoedisch Wahhabisme	36
3.3.4	Djihad, militantisme en salafisme	37
3.3.5	Politieke islam en democratie.....	38
3.3.6	Moderne interpretaties van de islam	39
	Hoofdstuk 2: Oosterse tradities en atheïsme	39
	Inleiding	39
1.	Hindoeïsme	40
1.1	Verspreiding en vedische oorsprong.....	40
1.2	Algemene kenmerken	41
1.3	Het kastensysteem	44
2.	Boeddhisme	45
2.1	Verspreiding	45
2.2	Het leven van Boeddha	46
2.3	De boeddhistische leer (dharma)	47
2.4	Boeddhistische strekkingen.....	47
3.	Sikkhisme	49
4.	Jainisme.....	51
5.	Atheïsme	52
5.1	Niet-geaffilieerden	52

5.2 Terminologische verheldering.....	53
5.3 Historiek	55
5.4 Is atheïsme een levensbeschouwing?	57
Hoofdstuk 3: Religie en levensbeschouwing in België	57
1 Historische achtergrond.....	58
1.1 Kerstening, middeleeuwen en kloosterleven.....	58
1.2 Reformatie en Nederlandse opstand	58
1.3 Contrareformatie en Verlichting	60
1.4 Belgische onafhankelijkheid.....	62
2 Kerk-staat verhouding in België.....	62
2.1 Het Belgische kerk-staat model.....	62
2.2 Hoe neutraal is het Belgische kerk-staat model?	63
3 Levensbeschouwing en onderwijs	64
3.1 Eerste Schoolstrijd (1878 – 1884)	64
3.2 Tweede Schoolstrijd (1950-1958) en het schoolpact	65
3.3 Grondwet 1988 en bijkomende erkende levensbeschouwingen.....	66
3.4 Huidige situatie	66
4 Het gewijzigde levensbeschouwelijke landschap	67
4.1 Secularisering en ontkerkelijking	67
4.1.1 Ontkerkelijking.....	68
4.1.2 Belonging without believing	68
4.1.3 Vrijzinnig humanisme.....	69
4.2 Ontzuiling	69
4.2.1 Verzuiling	69
4.2.2 Mentale ontzuiling	70
4.3 Diversiteit	70
4.3.1 Christelijke denominaties	70

Levensbeschouwing, mens en markt

4.3.2	Joden.....	71
4.3.3	Islam.....	71
4.3.4	Oosterse levensbeschouwingen	71
4.3.5	Superdiversiteit.....	72
Hoofdstuk 4: Kleine geschiedenis van religieuze(in)tolerantie		72
1	Inleiding	72
2	De tweezwaardenleer	73
2.1	Machtsstrijd	73
2.2	Res mixtae	74
2.3	Bevoegdheidsverdeling is geen scheiding van kerk en staat	74
3	Tolerantie in de Middeleeuwen.....	74
3.1	Ketters en ongelovigen.....	74
3.2	De legitimiteit van dwang en geweld	75
3.3	Tolerantie als second best opinion	75
4	Het einde van de reconquista	75
5	Erasmiaanse tolerantie	77
6	Doorbraak van het protestantisme.....	77
6.1	Vrede van Augsburg en Westfalen.....	77
6.2	Edict van Nantes.....	78
7	De weg naar godsdienstvrijheid als individueel recht	79
7.1	Locke	80
7.2	Spinoza en Bayle.....	80
7.3	De politiek volgt	80
7.4	Mill: Over de vrijheid.....	81
8	Conclusie.....	82
Hoofdstuk 6: Geloof, rede en wetenschap: vroeger en nu		83
Inleiding		83

Zeven typologische posities	83
Korte geschiedenis van een ambivalente relatie	84
Vroege christendom en middeleeuwen: filosofie en geloof vinden elkaar	84
Breuk- en synthesesmomenten in de laatste middeleeuwen	85
De synthese van Thomas van Aquino	85
Het inteGraal aristotelisme (averroïsme) versus theologie	85
Duns Scotus en Willem van Ockham.....	85
Moderne wetenschap en religie	86
Het nieuwe wetenschap	86
Wonderen of deïsme?	87
Galilei-proces	87
Evolutietheorie versus creationisme en ID	88
Geloof en wetenschap vandaag	89
Evolutionaire oorsprong van moraal	89
Biologische en culturele evolutie	89
Cognitieve studie van religie	90
Neurotheologie	90
Religie als adaptatie of bijproduct	90
Hoofdstuk 7: Homo sapiens, homo faber, homo religios: samenspel en disharmonie.....	91
1 De cognitieve en manipulatieve interesse van de mens.....	91
1.1 Praktisch belang en evolutionair voordeel.....	91
1.2. De morele waarde van kennis	92
1.3. Kennis om de kennis.....	92
1.4. De mythe als verklaring.....	92
1.5. De wetenschap	93
1.6. De manipulatieve interesse.....	93
2 De zingevende interesse van de mens.....	94

Levensbeschouwing, mens en markt

2.1	Wetenschap en leefwereld	94
2.2	Erklären – Verstehen	94
2.3	Zinvragen.....	95
2.4	Zin ervaren, niet creëren.....	95
3	Religie, zingeving en wetenschap	96
3.1.	Wittgensteins religieopvatting	96
3.2.	NOMA.....	97
3.3.	kritieken op NOMA.....	99
3.4.	Het (on)gelijk van Wittgenstein – afsluitende bemerkingen.....	99
	Gastcollege 1: India.....	101
	Gastcollege 2: China.....	107

VOORWOORD

Levensbeschouwelijk landschap in West-Europa is sterk gewijzigd

- Seculariseringstendens (= afname in de invloed van religie)
 - gepaard met vorm van (mentale) ontzuiling
- Toegenomen levensbeschouwelijke diversiteit
- Aanhoudend maatschappelijk debat over religie in de publieke ruimte

Actief pluralisme (→ UA):

geen levensbeschouwing, maar een houding t.a.v. levensbeschouwingen

Reflectiecentrum opgericht door UA: Pieter Gillis

- Dit centrum wil bijdragen aan een elementaire levensbeschouwelijke geletterdheid die nodig is om genuanceerd om te gaan met levensbeschouwelijke thema
- Studenten uitnodigen om levensbeschouwelijke zaken bespreekbaar te maken en erover na te denken

Levensbeschouwingen spelen in op zinvragen en existentiële vragen die mensen zich stellen

- Centrale rol: 'het heilige en de dood'
- 'Band tussen het eindige en oneindige, tussen het relatieve en het absolute, met als centraal vraagstuk dat van de eindigheid of om het duidelijk te zeggen, dat van de dood.'
- Zowel opvattingen als praktijk
- Zinvragen, existentiële vragen

Marxisme, anarchisme, nationalisme en socialisme

- bezig met samenleven, niet met het mysterie van het zijn en de (on)zin van ons bestaan
- niet verder besproken

Religiewetenschapper **Ninian Smart**: 7 dimensies

- Ritual
- Doctrinal
- Mythical or narrative
- Experimental or emotional
- Ethical or legal
- Organisational or social
- Material or artistic

Elke religie is een particuliere combinatie van enkele of meerdere van deze dimensies

Godsdiensten

vooral element van verticale transcendentie en dragen een moment van heteronomie in zich

- bovennatuurlijk beginsel buiten en boven de mens(heid)

- **Atheïsme**
bevraagt, verwerpt of acht onmogelijk het bestaan van dergelijk bovennatuurlijk beginsel
- **Boeddhisme en jaïnisme**
geen godsidee = eerder levenswijzen dan godsdiensten

Thomas More, Utopia

- "A truly golden little book, no less beneficial than entertaining, of a republic's best state and of the new island Utopia"
- Dubbelzinnig 'Utopia'
 - van 'ou-topia' = geen plaats, nowhere
 - van 'eu-topia' = goede plaats, oord van geluk

HOOFDSTUK 1: WESTERSE TRADITIES

INLEIDING

3 monotheïstische openbaringsgodsdiensten: **jodendom, christendom & islam**

- gaan alle drie terug op figuur van stamvader Abraham
- elk: eigen openbaringstraditie, maar bouwen op elkaar voort
- Godsdiensten van het boek (heilig schrift heeft belangrijke rol)
- Oorsprong: Midden-Oosten ↔ 'Westerse tradities'
- **'Oosterse tradities'**
= hindoeïsme, boeddhisme, sikkhisme, jaïnisme, taoïsme, confucianisme, shintoïsme
Ontstaan in Azië en ook voornamelijk daar geconcentreerd

1. JODENDOM

1.1 VERSPREIDING, OORSPRONG EN STREKKINGEN

Stamvader = Abraham (net zoals bij islam en christendom)
> God stuurt Abraham weg op zoek naar het Beloofde Land

'Beloofde Land' = Kanaän of Israël, met Jeruzalem als hoofdstad

Uittocht uit Egypte onder leiding van Mozes
Historisch oogpunt: weinige kennis over Abraham en Mozes

Van alle religies is en was het jodendom geneigd tot migratie: 25% van de joden woont niet meer in het land van geboorte (diaspora = verstrooid wonen der joden)

7^e-8^e eeuw v.C. Ontstaan van joodse monotheïsme en messianisme

- gepaard met nationalistisch programma dat zuid-Kanaän (Juda, jahwistische traditie) met vluchtelingen uit noord-Kanaän (Israël, elohistische traditie) moest verenigen
- godsdienst ingezet als middel om te verenigen
- streven naar eenheid rond één God
- Jeruzalem: hoofdstad
- verhalen over vroeger eengemaakt rijk (onder koning Saul, David en Salomo)

587 v.C. Gebied ingenomen door Babyloniërs (Babylonische ballingschap)

- joodse (politiek) messiaanse en monotheïstische traditie verdiept en verder uitgewerkt
- idee van goddelijke schepping

6^e eeuw v.C. Perzen aan de macht

- joden kunnen terugkeren
- herbouwen tempel in Jeruzalem

Ten tijde van Jezus (± jaar 70) heerschappij van de Romeinen verwoesten tempel:
overblijfsel = westmuur = klaagmuur

135 na C. jaar waarin anti-Romeinse opstand van Simon Bar Kochba wordt neergeslagen
nadien: joodse gemeenschap leeft voornamelijk in diaspora

- eerst rond Middellandse zee, nadien ook Oost- en West-Europa
- verschillende etnische en culturele invloeden
 - Sefardische joden (Portugal, Spanje, Noord-Afrika)
 - Jemenietische joden (Jemen)
 - Asjkenazische joden (Midden- en Oost-Europa, Rusland) (80%)
 - Oriëntaalse joden (Oezbekistan, Azerbeidzjan, Dagestan, Georgië)

18^e eeuw ontwikkeling chassidische jodendom olv. Bel Eliëzer
beter bekend als Baal Shem Tov – Meester van de goede naam
zwarte kledij, hoed/keppel, zwarte pijpenkrullen, vrouwen verplicht hoofd bedekken ... = orthodoxe strekking

18^e-19^e eeuw ontstaan liberale strekkingen van jodendom
onder invloed van Verlichting in Duitsland en de VS

Middeleeuwen Bloei van Kabbala
Kabbala
= mystieke strekking die aanstuurt op ontmoeting met de transcendente God door persoonlijke ervaring en vervoering, eerder dan door studie kennis op te doen over god

1.2 GODSBEELD

Eerste, duurzame, monotheïstische religie

Monotheïsme

- Echnaton: Aten
- Zarathustra: Ahura Mazda

God = **schepper** van hemel en aarde, heerst over alle natuurwetten
! geen natuurgoden, wel beïnvloed door bijv. zonnegodverering (Egypte)

God is **transcendent** (verheven boven natuur en wereld)

- kan niet gevat of beschreven worden
- is onzichtbaar en mag niet worden afgebeeld
- zijn naam mag niet worden uitgesproken
- slechts in metaforen te karakteriseren.

Hij wordt heer (Adonai) genoemd en schriftelijk aangeduid als: **YHWH** (Hebreeuws 'zijn')

God toonde zich aan Mozes als brandende braambos en maakte zich kenbaar als '**ik ben die is**'

God sluit exclusief en eeuwig verbond met Israëlieten: God zal hen beschermen en het volk moet Hem trouw blijven

God is geen missionair karakter (jood door geboorte)

Hij is in essentie de uitdrukking van **hoop op bevrijding** ('belofde land'), maar kan mensen ook op de proef stellen

Hellenistische periode: intrede van geloof in een leven na de dood (**4^e-2^e E vC**)

Messiaanse verwachting: aankondiging van bevrijder (als gezant van God)

- hier: (joods-)christenen scheiding van joodse traditie
- Christenen: Jezus is de verlosser

2.3 TEKSTEN

Genesis en Exodus (1)

- Vroege geschiedenis van joodse volk
- gaan terug op oudere, vaak orale, tradities

3 wetboeken: **Leviticus, Numeri en Deuteronomium (2)**

(1) + (2): **'vijf boeken van Mozes'**

= de Thora (joodse wet)

= Pentateuch

Tenach

bevat Thora, profetische boeken (nevi'im) en 11 zogenaamde heilige geschriften (ketuvim)

- Nevi'im (profeten)
- Ketuvim (psalmen + wijsheidsliteratuur)

Thora

- o 613 geboden en voorschriften
- o 300 gelden vandaag nog effectief

200 n.C. Misjna

- o = mondelinge traditie van joodse wet opgeschreven
- o vormt opnieuw uitgangspunt voor verdere rabijnse discussie in verschillende joodse gemeenschappen
- o discussie: vermeld in **Talmoed van Jeruzalem** (400 nC) en **Babylonische Talmoed** (500 nC)

Thora, Misjna en Talmoed

- o hertalen naar hedendaagse levensvoorschriften
- o = **Halacha** (als het over de wet gaat)
- o = **Haggada** (als het over niet-juridische zaken zoals liturgie gaat)

1.4 RELIGIEUZE PRAKTIJK

Geen centraal leergezag

Orthopraxie

- o = juiste observantie van religieuze (wettische) voorschriften
- o ↔ **orthodoxie** bij christendom (= juiste leer)

Morele voorschriften, kledingvoorschriften, bepalingen over reinheid, richtlijnen voor het vieren van de heilige sabbat

Sabbat

- = zaterdag
- = zevende dag van de joodse week
- = rustdag door JWHW voorgeschreven in de 10 geboden
- = herdenking van Gods rustdag na de schepping en verbond tss God en joods volk

Kashrut

- = koosjerspijswetten

- geen varkensvlees
- dieren onverdoofd slachten + moeten uitbloeden
- melk en vlees altijd gescheiden

Gebed

- ochtend, middag en avond in de synagoge
- Sabbat + feestdagen: extra gebedsdienst
- Belangrijke rituele voorwerpen: rollen van de Thora en zevenarmige kandelaar of 'menorah' (symboliseert de brandende braamstruik van Mozes)

Belangrijke joodse religieuze feestdagen

- **Chanoeka** (Hannukkah)
= feest van 8 dagen, vieren van de overwinning van licht op duisternis, kandelaar met 9 armen (elke avond extra licht aansteken)
- **Paasfeest** (Pesach)
= herdenken bevrijding uit slavernij door uittocht uit Egypte
 - duur: 7 dagen
 - midden v 7^e maand van joodse kalender (maart-april)
- **Loofhuttenfeest** (Soekot)
= herdenking van 40 jaar durende omzwervingen in de woestijn tussen Egypte en het Beloofde Land, toen het volk van Mozes in hutten verbleef
 - 15^e dag van eerste maand van joodse kalender
- **Rosh Hashana**
 - eerste 2 dagen van joodse kalender
 - synagoge: 100x op sjofar (ramshoorn) geblazen
 - als symbool voor goed jaar worden zoete dingen gegeten
- **Jom Kippoer**
= grote verzoendag, dag van vasten en boetedoening
= heiligste feest van joden, enige dag waarop hogepriester het heiligste deel van de tempel van Jeruzalem betrad om volk met God te verzoenen
 - volgt op Rosh Hashana , na Rosh Hashana: enkele dagen van soberheid
 - op 10^e dag van het nieuwe jaar
 - traditioneel: 1 geit van rots gooien, 1 geit in de woestijn sturen met 'alle zonden van Israël

Verschillende overgangsrituelen

- Hebreeuwse naamgeving: bij geboorte
- Besnijdenis: na 8 dagen bij jongens
- Bar Mitswa: volwassen worden van 13-jarige jongens
 - vanaf dan onder de joodse wet
 - tijdens plechtigheid voorlezen uit Thora

- Huwelijksritueel
- Rituelen bij het overlijden

! Binnen liberale strekking ook Bat Mitswa voor 12-jarige meisjes

1.5 BELADEN VERLEDEN EN GECONTESTEERD HEDEN

In christelijk Europa

- Joden: wantrouwig bejegend
- momenten van tolerantie, afgewisseld met periodes van actieve vervolging
- kerk en kerkvaders: theologische reden
 - = joden werden mee verantwoordelijk geacht voor de kruisdood van Jezus die ze niet als de Messias erkennen
 - kerk verwierp gebruik van geweld tegen joden
 - pas sterkere kerkelijke weerstand tov joden vanaf **12^e eeuw**

Economisch succes van Joden

- groter wantrouwen
- Joden hadden monopolypositie inzake het verlenen van leningen met rente (expliciet verboden voor Christenen)
- Joden vaak extra belast
 - Kerk (ook Thomas van Aquino) keurt dit goed
Joden hebben grote schuld af te lossen en behoren daarom toe aan de Christenen als slaven
 - **1147: Venerabilis**
Joden moeten kruistochten mee financieren; jodendom = synagoge van Satan; Joden hebben het intellect van beesten (Zijn het wel mensen?)
 - **1136: Abelardus**
open houding; geloof sluit het gebruik van gezond verstand niet uit

In volksgeloof

- joden beschuldigd van rituele (kinder)moorden en ontheiliging van hostie
- kerk betwiste deze beschuldigingen
- ook associatie tussen joden en uitbreken van de pest (14^e eeuw)

10^e – 12^e E af en toe intellectuele bloeiperiode voor Sefardische jodendom onder islamitische regime in Spanje

Late ME grotere intolerante houding tav joden

1215 vierde Lateraans concilie: joden moeten herkenbaar zijn

- dragen gele lap en punthoed

1391 vervolging joden in Sevilla, Cordoba en Valencia

- veel joden bekeren tot het christendom (judeoconversos, marranen)

- ontsnappen aan vervolging en mogelijkheid tot opklimmen tot posities die anders voor joden verboden waren

1478 Oprichting Spaanse inquisitie

1492 joden verplicht zich te bekeren of te migreren door uitdrijvingsedict
bekeerde joden bleven echter in gevaar voor vervolging

Door vervolging en onverdraagzaamheid

- veel joden vluchten naar Polen, weg uit Duitsland (hier waren ze eerst welkom)
- **1648** gewelddadige kozakkenopstand
kozakken = nomadenstam in Oekraïne die onder Poolse bestuur stond
 - streken tegen Poolse adel en landeigenaars en tegen joden
 - honderdduizenden joden omgekomen

2^e helft 19^e E joden slachtoffer van tsaristisch geïnspireerde pogroms en razzia's
vluchten naar West-Europa en VS (Red Star Line, tss 1873 en 1935)

Holocaust = Shoah

- heel Europa systematische vervolging en deportatie van joden
- oplossing voor 'jodenprobleem'
- 6 miljoen slachtoffers, velen vluchten weg uit Europa

1948 Oprichting staat Israël

- veel joden keren terug naar Midden-Oosten
- idee van een joodse staat komt terug na WOII met steun van geallieerden

Laatste ¼ v 19^e E Zionistische beweging ontstaan
ijveren voor creatie van onafhankelijke joodse staat

Einde 19^e E grote joodse emigratiegolven naar (toenmalige) Palestina

- ontstaan van belangrijke joodse gemeenschap = de 'Yishuv'
- onder impuls van zionisme en druk van antisemitisme

1948 VN deelt Palestina op in Arabische en Joodse staat

- Yishuv roept haar onafhankelijkheid uit als staat Israël
- na onafhankelijkheidsstrijd: Israël meer grondgebied dan oorspronkelijk voorzien
- veel Palestijnen gevlucht naar Libanon, Westelijke Jordaanoever en Gazastrook
- Arabische wereld erkent Israël niet: breekt strijd uit over grenzen

1964 PLO (Palestijnse bevrijdingsorganisatie) opgericht
doel: joodse staat ongedaan maken

- 1967:** 6daagse oorlog
- Israël veroverd Gazastrook en het schiereiland Sinai op Egypte, de Westelijke Jordaanoever op Jordanië en Golanhoogten op Syrië
 - Israël begint met bouw van Joodse nederzettingen
- 1973** Jom Kippoer oorlog
tevergeefse poging van Syrië en Egypte om grondgebied terug te winnen
- 1978** Akkoorden van Camp David: eerste doorbraak in vredesproces
- Midden '90** Oslo akkoorden (# jaren na 1^e intifada = Palestijns verzet)
- PLO erkend door Israël als vertegenwoordiger van Palestijnen
 - PLO belooft terrorisme tegen Israël te staken
 - Nobelprijs voor Vrede (1994) voor PLO-leider (Yasser Arafat), Israëlische premier (Yitzchak Rabin), Israëlische minister van Buitenlandse zaken (Shimon Peres)

Conflict nog niet opgelost

- Palestijnse vluchtelingenproblematiek
- Terreurdreiging
- Muur tussen Israël en Westbank
- Politieke en economische instabiliteit in Palestijnse gebieden
- Onduidelijkheid over statuut van Jeruzalem
- Joodse nederzettingen
- Hamaz en Hezbollah
- ...

2. CHRISTENDOM

2.1 VERSPREIDING

Grootste en meest verspreide religie

Katholicisme

dominant in grote delen van Midden- en Zuid-Amerika, zuidelijk Europa

Reformatorische strekkingen (lutheranen en calvinisten)

- populairder in Noord-Europa en VS
- **Calvinisten:** VS en Nederland
- **Lutheranen:** Duitsland en Scandinavische landen

Protestantse traditie

(Anglicaanse kerk meegerekend ook al is dit strikt genomen niet correct)

Protestantse **Pinksterbewegingen** en '**Evangelicals**'

groeierende aanhang in Latijns-Amerika, delen van Afrika en in kosmopolitisch getinte Europese steden

Grieks en Russisch orthodoxen

vooral in Oost-Europa en Rusland

Mormonen en Jehova's getuigen

Christenen vaak in meerderheidspositie in een land

- niet in Arabisch-islamitische landen
- vb. minderheid van koptische christenen in Egypte (koptisch ≈ Egyptisch)

2.2 'JOODSE SEKTE'

Ontstaan vanuit joodse traditie

zeer expliciete messiaanse verwachting en kritiek op rigorisme (= streng naleven van wetten en geboden)

Christelijke Bijbel: Oud en Nieuw Testament

- Oud Testament
≈ joodse Bijbel (Tenach) maar in een andere volgorde
- Nieuw Testament: nieuw verbond
Jezus = figuur die joodse messiaanse profetieën uit het Oude Testament vervult

Nieuwe Testament: **4 canonieke evangeliën** (= blijde boodschappen) + **brieven** + **Openbaring** → verhalen over het leven van Jezus Christus (pas veel na zijn dood opgeschreven)

- Marcusevangelie : ca. jaar 70
- Mattheusevangelie
- Lucas evangelie
- Johannesevangelie: ca. 90-110
- Handelingen der apostelen
 - 'historisch boek'; geschreven door evangelist Lucas
 - beschrijving van vorming van 1^e christelijke gemeenschappen
- Brieven
deze van Paulus zijn het belangrijkste en het oudst
- Openbaring = Apocalyps
 - toegewezen aan evangelist Johannes (twijfel hierover)

!! Geen van de evangelisten heeft Jezus gekend (niet verwarren met apostelen – Jezus' leerlingen)

- Evangelies** geloof verkondigen, geen geschiedschrijving
- over 'historische Jezus': weinig bekend
 - waarschijnlijk is er een Joodse charismatische figuur geweest die rondging in Palestina
 - onwaarschijnlijk dat hij 12 apostelen had, wel volgelingen die na zijn dood geloofden in het Messias verhaal

Verschilpunten met het jodendom

- Incarnatie of vleeswording van God in de mens Jezus
 - Christelijk feest: Kerstmis (geboorte van Jezus herdacht)
 - Messias is in persoon Jezus op aarde gekomen
 - = verlosser waarop joden al zo lang wachtten
 - verlossing = liefde van God voor alle mensen, niet soort van politieke revolutie
 - Christelijke heilsboodschap is universeel, bedoeld voor heel de wereld
 - ↔ joden geloven het 'uitverkoren' volk van God te zijn
 - Omgang met wettelijke voorschriften
 - Christenen: telt alleen het dubbele liefdesgebod: bemin God, en bemin je naaste zoals jezelf
 - joden: 613 geboden uit Thora
 - Gericht op hiernamaals
 - geloven in verrijzenis van Jezus en algemene wederopstanding uit de doden
 - geloven in verrijzenis van ziel en lichaam (hel, hemel of vagevuur)
 - recente theologie: concept van hel rijmen met algoedheid en vergevingsgezindheid van God
- ! Ook op ritueel vlak: aantal gelijkenissen en verschillen

2.3 GELOOFSLEER

Transcendente God: overstijgt alle natuurlijke fenomenen, schepper van hemel en aarde

Monotheïstische godsdienst

Kern van geloof = gemeenschappelijk voor alle christenen

- zoals opgetekend op het concilie van **Nicea (325)** in apostolische geloofsbelijdenis
- **geloofsbelijdenis** = resultaat van strijd rond 'juiste leer' (orthodoxie)
(was Jezus Christus louter menselijk, zuiver goddelijk of zowel menselijk als goddelijk?)

313 Officiële erkenning van christendom door Constantijn (Romeinse keizer)